

MANIPULATION STRATEGY FOR THE NARRATIVE STIMULI

General strategy

1. Use VPIP to identify lexical markers of perceptual, cognitive, and emotional viewpoint in the original narratives.
2. Identify cases of thought report (direct, indirect or free indirect style) in the original narratives.
3. Identify cases of speech report (direct, indirect or free indirect style) in the original narratives.
4. Identify referents for both viewpoint markers and thought reports in the original narratives.

Manipulation strategy: original > impoverished inner viewpoint

Eliminate or replace explicit markers of viewpoint:

1. Leave speech reports (direct, indirect or free indirect style) intact, even if they contain viewpoint markers. In all other cases...
2. If it's possible to eliminate explicit viewpoint by removing a viewpoint marker from the sentence while leaving the sentence largely intact, do so.
3. If the sentence does not make sense without the viewpoint marker or if the sentence is a thought report (direct, indirect or free indirect style), rephrase or replace, taking care to use as much of the original wording as possible (e.g., use of names or pronouns to refer to character).
  - a. Sentences with perceptual viewpoint markers can be rephrased as or replaced by an external description of the object or scene that is perceived by the character.
  - b. Thought reports or sentences with cognitive and/or emotional viewpoint markers can be rephrased as or replaced by an external description of a character's behavior or the story world from which the eliminated internal viewpoint could in principle be inferred, at least to a rough degree.
  - c. If it's necessary to have more fill-up material, sentences that contain descriptions of the story world that are not relevant to the plot of the story can be used.

Manipulation strategy: original > enriched inner viewpoint

1. Count occurrences (n) of each dimension of viewpoint markers and (free) (in)direct thought reports that are **not** embedded in speech reports.
2. Add n number of viewpoint markers for each dimension and (free) (in)direct thought reports, essentially doubling the number of viewpoint markers and (free) (in)direct thought reports that are not embedded in speech reports. Take care that the referent of these new markers and (free) (in)direct thought reports is always the main protagonist.

NARRATIVE STIMULI

De Invaller was originally written by René Appel¹. *Koorddanser* was originally written by Jasmijn Kam².

Text: De Invaller | Condition: Enriched viewpoint

Verveeld pakte Merel een sigaret.

Joost gaf een vuurtje. 'Het mag nog, dus ik steek er ook maar eentje op. Alvast een beetje vooruit roken.' Ze keek aandachtig toe hoe hij verder ging met glazen spoelen.

Ze liet haar blik door het café gaan. Een jong stel zat op gedempte toon ernstig met elkaar te praten, een sjofele man bladerde door de kranten op de leestafel en in een hoek zaten drie overduidelijke vrienden zo te horen een geslaagde imitatie weg te geven van een bekende bierreclame. Haar ogen dwaalden naar de andere kant van de bar, en bleven haken in de blik van een man die een felrood T-shirt droeg. Apart figuur, dacht ze. Ze nam een slokje van de wijn, drukte haar sigaret uit en zag een gefragmenteerd beeld van zichzelf tussen de flessen voor de spiegel achter de bar.

Weer de blik van die man. Hij had opmerkelijk heldere ogen, die bijna licht leken uit te stralen. Verdomd, het was net of hij haar zat te fixeren. Ze vertrouwde het niet. Joost had zo te zien niets in de gaten en tapte op z'n eigen, half nonchalante manier drie biertjes voor de Amstel-jongens.

Plotseling stond ze op, pakte paniekerig haar portemonnee uit haar tasje, legde een biljet van twintig euro op de bar en ging, bijna rennend, het café uit zonder achterom te kijken. Ze hoorde nog net Joost roepen dat ze geld terugkreeg. Snel, snel, ze wilde weg. Met trillende handen zocht ze haar fietsleuteltje in de zak van haar spijkerbroek en probeerde het slot los te maken. Terwijl ze wegfietste, zag ze tot haar schrik uit een ooghoek een rode vlek uit het café komen. 'HÉ!' hoorde ze de man roepen, en daarna nog iets, maar dat was niet meer te verstaan.

Een paar blokken verder was haar huis, daar wilde ze heen. Ze keek achter zich en zag iets roods, ook op een fiets. De afstand leek kleiner te worden. Ze overwoog haar opties en sloeg het parkje in waardoor ze hopelijk een stuk af zou kunnen snijden. Ze merkte dat de man bleef volgen. Nu scherp naar rechts, dacht ze. Haar fiets gleed weg, met haar rechterbeen wist ze zich nog net staande te houden. Er was verdomme geen mens te zien. Hoe had ze zo stom kunnen zijn om deze weg te nemen? Ze keek om, zag hem dichterbij komen en sprong weer op haar fiets. Het parkje uit, waarbij ze bijna tegen een passerende auto knalde die ze niet had zien aankomen. 'Stomme trut', hoorde ze vanuit het open autoraam.

Ze smet haar fiets tegen een boom, rende naar de voordeur en...

Haar huissleutel. Shit! Ze zocht in haar zak.

De man met de ogen zette zijn fiets nu ook neer. Hij kwam op haar toelopen. Ze keek wanhopig om zich heen. Geen sterveling te zien, stelde ze vast. Ze probeerde te bedenken wat ze kon doen. Een trap in zijn kruis? Vingers met gepunte nagels in zijn ogen? Bijten? Moest ze janken, gillen, schreeuwen? Ze probeerde geluid voort te brengen, maar ze merkte dat er alleen een armzalig gepiep uit haar keel kwam.

'Hier', zei de man. 'Je tasje, dat had je in het café laten liggen. Je herkende me zeker niet?'

---

¹ Appel, R. (2003, June 16). *De Invaller*. *NRC Handelsblad*. Available online at: <https://www.nrc.nl/nieuws/2003/06/16/de-invaller-7642950-a1353672>

² Kam, J. (2019, February 12). *Koorddanser*. *J.M.A. Biesheuvelprijs*. Available online at: <https://www.jmabiesheuvelprijs.nl/?p=733>

Aarzelend schudde ze haar hoofd terwijl ze de man in haar hoofd probeerde thuis te brengen. Kende ze hem?

‘Dacht ik wel. Ik was invaller op het Horizon College. Nederlands, een paar maanden, ondertussen al weer een jaar of zeven geleden. Je zat bij me in de klas, de vierde, volgens mij.’

Verbeek? Van Meer? Vermeer? Het begon haar weer een beetje te dagen. ‘Mijnheer Vermeer?’ probeerde ze weifelend.

‘Van der Meer, Theun van der Meer. Ik dacht al dat ik je ergens van kende. Daarom keek ik ook zo. Maar voordat ik 't kon vragen was je verdwenen. Echt als een speer.’

Merel voelde dat ze haar adem langzaam weer onder controle kreeg. Wat een situatie.

‘Misschien wel een beetje gek om te vragen, maar ik ben zo snel weggerend uit het café, dat ik...’ Ze zag hem even op zijn benen wippen. ‘Je woont hier?’

Ze keek hem aan en knikte onzeker.

‘Zou ik misschien even van het toilet gebruik mogen maken?’ Aarzelend sloot ze haar fiets, deed de huisdeur open, ging hem voor naar boven en wees hem de wc.

Zich generend voor haar eigen angst, wantrouwen en paniek ging ze op de bank zitten. Haar wangen gloeiden. Waarom was ze altijd zo wantrouwig?

Hij kwam terug. Glimlachend keek hij om zich heen. ‘Aardige woning. Je woont hier alleen?’

‘Ja, maar eh... wilt u misschien...?’ Ze keek hem vragend aan. ‘Wil je misschien...’ ‘Wil je misschien wat drinken? Ik bedoel, dit is...’ Ze durfde niet te zeggen dat ze zo haar belachelijke verdenking wilde compenseren.

‘Nou, een biertje zou ik nog wel lusten.’ In de keuken pakte ze opgelucht een flesje bier en zocht een glas. Voor zichzelf schonk ze een glas witte wijn in. Dat gaat er wel in, dacht ze.

Het blad dat ze voor zich uit droeg terwijl ze de kamer binnenliep, hoorde ze rinkelend op de grond vallen. Dit kon niet! Bier en wijn stroomden over het kleed. ‘Nee’, zei ze verschrikt, ‘wat doe je nou?’

Text: De Invaller | Condition: Impoverished viewpoint

Merel pakte een sigaret.

Joost gaf een vuurtje. 'Het mag nog, dus ik steek er ook maar eentje op. Alvast een beetje vooruit roken.' Hij ging verder met glazen spoelen.

Ze draaide zich langzaam om. Een jong stel zat op gedempte toon met elkaar te praten, een sjofele man bladerde door de kranten op de leestafel en in een hoek zaten drie overduidelijke vrienden een geslaagde imitatie weg te geven van een bekende bierreclame. Aan de andere kant van de bar zat een man die een felrood T-shirt droeg. Ze nam een slokje van de wijn en drukte haar sigaret uit. De spiegel achter de flessen die achter de bar waren opgesteld weerkaatste haar silhouet.

De man met het rode t-shirt draaide zich om in haar richting. Hij had heldere, priemende ogen. Ze ging verzitten en keerde zich weer richting Joost. Die pakte drie glazen, spoelde ze af en tapte met geofende hand drie biertjes voor de Amstel-jongens.

Plotseling stond ze op, pakte haar portemonnee uit haar tasje, legde een biljet van twintig euro op de bar en ging, bijna rennend, het café uit. "Je krijgt nog geld terug!" riep Joost haar na. Snel en met trillende handen haalde ze haar fietssleuteltje uit de zak van haar spijkerbroek en maakte het slot los. Terwijl ze wegfietste, kwam er iets roods uit het café naar buiten. 'HÉ!' riep de man, 'Wacht!', maar ze fietste snel door en sloeg de hoek om bij de kruising aan het einde van de straat.

Een paar blokken verder was haar huis. De man in het rode T-shirt fietste achter haar aan. De afstand werd kleiner. Ze sloeg het parkje in, dat alleen voor voetgangers toegankelijk was. De man bleef volgen. Ze maakte een scherpe bocht naar rechts. Haar fiets gleed weg, met haar rechterbeen hield ze zich nog net staande. Het parkje was slecht verlicht en helemaal uitgestorven. Ze vloekte hardop. De man kwam dichterbij en ze sprong weer op haar fiets. Het parkje uit, waarbij ze bijna tegen een passerende auto knalde. 'Stomme trut', klonk het vanuit het open autoraam.

Ze smet haar fiets tegen een boom, rende naar de voordeur en tastte in haar broekzak.

De man met de ogen zette zijn fiets nu ook neer. Hij kwam op haar toelopen. Er was niemand op straat. Ze draaide zich om en duwde met haar rug tegen de deur terwijl ze haar armen voor haar borst hield en haar fietssleutels tussen haar vingers klemde. Haar mond ging langzaam open, maar er kwam alleen een armzalig gepiep uit haar keel.

'Hier', zei de man. 'Je tasje, dat had je in het café laten liggen. Je herkende me zeker niet?'

Ze schudde haar hoofd.

'Dacht ik wel. Ik was invaller op het Horizon College. Nederlands, een paar maanden, ondertussen al weer een jaar of zeven geleden. Je zat bij me in de klas, de vierde, volgens mij.'

Ze trok haar wenkbrauwen op. 'Mijnheer Vermeer?' vroeg ze.

'Van der Meer, Theun van der Meer. Ik dacht al dat ik je ergens van kende. Daarom keek ik ook zo. Maar voordat ik 't kon vragen was je verdwenen. Echt als een speer.'

Merels hijgen werd langzaam minder.

'Misschien wel een beetje gek om te vragen, maar ik ben zo snel weggerend uit het café, dat ik...' Hij wipte even op zijn benen. 'Je woont hier?'

Ze knikte.

'Zou ik misschien even van het toilet gebruik mogen maken?' Ze sloot haar fiets, deed de huisdeur open, ging hem voor naar boven en wees hem de wc.

Ze ging op de bank zitten, zakte achterover en hield haar hand tegen haar voorhoofd.

Hij kwam terug. Hij liep een rondje door de kamer en trok zijn mondhoeken naar haar op. 'Aardige woning. Je woont hier alleen?'

'Ja, maar eh... wilt u misschien...?' 'Wil je misschien...?' 'Wil je misschien wat drinken? Ik bedoel, dit is...'
Ze stond op en trok haar wenkbrauwen naar hem op.

'Nou, een biertje zou ik nog wel lusten.' In de keuken pakte ze een flesje bier en een glas. Voor zichzelf schonk ze een glas witte wijn in.

Het blad dat ze voor zich uit droeg terwijl ze de kamer binnenliep, viel rinkelend op de grond. Bier en wijn stroomden over het kleed. 'Nee', zei ze, 'wat doe je nou?'

Text: Koorddanser | Condition: Enriched viewpoint

Wanneer de twee vrouwen samen vertrokken zijn besluit Daan nog even aan de rand van het zwembad te blijven zitten. De zon weerkaatst op het water, het doet pijn aan zijn ogen. Hij hoort krekels in de bosjes. Een kleine hagedis schiet voorbij, lijkt dan van zichzelf te schrikken en blijft doodstil een paar centimeter van zijn linkerhand af zitten. Daan observeert hoe razendsnel de buik van het beestje op en neer gaat. Hij beweegt heel langzaam zijn rechterhand naar het reptiel om hem te vangen en laat dan heel vlug zijn vingers als een kooitje om het beest heen neerkomen. Hij voelt het gespartel onder zijn handpalm, maar wanneer hij het beestje op wil tillen om het van dichtbij te bekijken blijkt dat hij niets in zijn handen heeft. Op de grond ziet hij tot zijn afschuw een dun, groen staartje liggen. Een helderrood uiteinde. Vochtig en glanzend, maar zonder dat er bloed uit druppelt. Het stuiptrekt nog een paar keer en geeft het dan op. Daan voelt zijn maaginhoud omhoogkomen, proeft het zuur op het achterste van zijn tong en gaat staan.

Op gevoel loopt hij naar het huis. Hij hoort het geklater van de douche en heel in de verte Helènes stem. In zijn kamer stroopt hij langzaam de kleine zwembroek van zijn lijf, zoekt hij zijn nette kleren in de kast en legt ze voor zich op bed. Voor hij naar Frankrijk vertrok had hij vaker dit gevoel, meestal als hij net wakker werd, zijn matras nat van het zweet, de ramen van zijn kamer potdicht om het geluid van de straat buiten te houden. Net als toen helpt het nu ook om zijn kleren aandachtig uit te zoeken en een voor een aan te trekken. Net wanneer hij het knoopje van zijn polo dichtdoet hoort hij op zijn deur kloppen. Dat zal Héléne waarschijnlijk zijn. Hij wil niet reageren, ze laat zichzelf binnen.

‘Jullie kunnen het beste binnen nu en een half uurtje vertrekken, dan kan je nog een hapje eten in de stad voor het feest begint.’

‘Wil je echt niet mee?’ probeert hij.

‘Ik heb nog heel veel te doen vandaag, Daan. Ik dacht dat jij en Edie het prima met elkaar konden vinden.’

‘Ik vind Edie fantastisch,’ overdrijft hij.

‘Dan is er toch geen probleem?’

Daan staat op van het bed en wil de deurklink pakken, maar Helène houdt hem tegen.

‘Je moet niet vergeten dat ze onze gast is. Dat jij geen behoefte hebt om te gaan betekent niet dat het niet heel veel waard is voor Edie. Ik heb ook wel eens geen zin om eerder op te staan om ontbijt te maken, of om de bloederige poep van iemands billen te wassen. Snap je wat ik bedoel?’ Zijn tante lijkt zijn moeder wel! Voor het eerst sinds zijn komst ervaart hij dat zo sterk.

‘Ik kom zo naar beneden,’ zegt hij.

In de keuken zit Edie al klaar, ziet hij. Ze ruikt naar jonge meisjesparfum, bloemig en fris. Helène heeft haar in een zwarte, katoenen jurk gehesen die maar een klein beetje te groot is, ze draagt een grote strohoed en in haar lach naar hem hoort hij dat ze hem wil geruststellen.

‘Kijk nou, daar is mijn date!’ Edie laat zich grijnzend omhoog helpen en haakt haar arm in die van Daan. Als ze bij de auto aankomen voelt Daan hoe een straaltje zweet langs zijn slaap en daarna zijn hals naar beneden glijdt. Hij merkt dat een ader op zijn slaap klopt. Ondanks dat de wagen in de schaduw heeft gestaan, voelt hij dat het bloedheet is binnen. Het leer van de stoelen kleeft aan zijn huid. Hij probeert wanhopig de knop van de airco in te drukken, tuurt naar het dashboard, maar de letters lichten niet op. Edie zet de buitenspiegel aan haar kant goed, poetst de lipstick van haar voortand met haar middelvinger. Met afgrijzen constateert hij dat de kleur al in de lijntjes om haar mond is getrokken.

Hij merkt dat het redelijk druk is in het stadje. Aan de rand ziet hij vier grote trailers en een rood gestreepte tent staan. Daan parkeert zijn auto op de laatste vrije plek van de parkeerplaats die hij kan vinden, onder een grote plataan. De boom is hoog en dik, in de stam zit een oud straatbord vastgegroeid, de ronde bobbels hout verzwelgen het metaal.

‘Wil je stiekem even kijken?’ vraagt Edie, en voordat hij antwoord kan geven merkt hij hoe ze zijn hand pakt en hem meeneemt, langs de rij auto’s zodat ze om de hoek van de trailer kunnen kijken.

‘Oh.’

‘Ja, shit.’

Hij schrikt als hij een scherpe geur ruikt die hun kant op komt. Daan voelt zich misselijk. Voor hen staat een grote, stevige kooi, niet veel groter dan een auto. Daarin ontwaart hij één tijger. Het beest is groot, zijn huid lijkt los en soepel om hem heen te zitten. De vacht is niet op alle plekken even dicht, ziet hij. Met een lome tred draait de tijger keer op keer om zijn eigen as. Hij schuurt langs de tralies met zijn zware kop. Er staan nog meer beesten, beseft hij. Een geit en een bok met halsbanden om, een grote struisvogel in een cirkel van gaasdraad, aapjes in kooitjes. De tijger gromt zacht. Even neemt hij een pauze in het gedraai. Hij sproeit een straal urine op de parkeerplaats, donker vocht trekt meteen in het asfalt. Meteen komt er een circusmedewerker aangesnel. Daan hoort hem schreeuwen. Hij kan niet verstaan wat de man zegt, het zal vast iets Frans zijn.

Edie draait zich om en beent zonder iets te zeggen weg. Niet begrijpend loopt hij achter haar aan, wanneer ze bij de plataan komen staat ze stil. Ze leunt tegen de stam. Buiten adem, rood aangelopen. Daan klooit gespannen met zijn aansteker, een straatverkoper biedt hun een krant aan. Hij hoort Edie’s ademhaling en in de verte het geluid van een megafoon. Iemand oefent misschien al.

‘Weet je waarom mensen naar het circus gaan?’

Edie pulkt aan een stukje boombast. Het valt op de grond, naast haar voet.

‘Voor het spektakel?’

‘Dat zou je denken, hè? Maar dat is het niet. Mensen gaan, omdat ze diep in hun hart weten hoe vreselijk fout het kan gaan. Ze willen de acrobaat uit de touwen zien vallen, het mooie jonge lijf dat zoveel kan voor altijd verpest. Ze willen dat de kaken van de leeuw zich om de charmante kop van de dompteur klemmen. De kans is klein, maar hij is er altijd. Iedereen weet het. Iedereen hoopt het. Iedereen wil iets moois verziekt zien worden. En ze staan allemaal in de rij voor die kleine kans.’

Hij kijkt wantrouwig naar een familie die voorbij loopt, twee ouders en hun dochter. Ze zien er Nederlands uit. Heel even heeft hij het idee dat het meisje hem langer bestudeert dan normaal, maar ze staart vast naar de tent, in de hoop een glimp op te vangen van wat er vanavond te zien is. Hij kijkt aarzelend naar Edie en weer terug, maar wanneer hij het gezin weer zoekt in de straatjes stelt hij verbaasd vast dat ze alle drie zijn verdwenen.

Text: Koorddanser | Condition: Impoverished viewpoint

Wanneer de twee vrouwen samen vertrokken zijn blijft Daan nog even aan de rand van het zwembad zitten. De zon weerkaatst op het water, het is fel aan zijn ogen. De krekels tjirpen in de bosjes. Een kleine hagedis schiet voorbij en blijft dan plotseling doodstil een paar centimeter van zijn linkerhand af zitten. De buik van het beestje beweegt razendsnel op en neer. Daan beweegt heel langzaam zijn rechterhand naar het reptiel om hem te vangen en laat dan heel vlug zijn vingers als een kooitje om het beest heen neerkomen. De hagedis spartelt onder zijn handpalm, maar wanneer hij het beestje optilt en op ooghoogte brengt, heeft hij niets in zijn handen. Op de grond ligt een dun, groen staartje. Een helderrood uiteinde. Vochtig en glanzend, maar zonder dat er bloed uit druppelt. Het stuiptrekt nog een paar keer en stopt dan met bewegen. Daan krimpt ineen, houdt zijn hand voor zijn mond en gaat staan.

Hij loopt naar het huis. De douche klatert en Helène voert heel in de verte een gesprek. In zijn kamer stroopt hij langzaam de kleine zwembroek van zijn lijf, pakt hij nette kleren uit de kast en legt ze voor zich op bed. Hij haalt diep adem, veegt het zweet van zijn voorhoofd en opent het raam. Het geluid van het Franse straatleven komt binnen. Een voor een pakt hij zijn kleren en trekt ze aan. Net wanneer hij het knoopje van zijn polo dichtdoet klopt Helène op zijn deur. Hij reageert niet, ze laat zichzelf binnen.

‘Jullie kunnen het beste binnen nu en een half uurtje vertrekken, dan kan je nog een hapje eten in de stad voor het feest begint.’

‘Wil je echt niet mee?’

‘Ik heb nog heel veel te doen vandaag, Daan. Ik dacht dat jij en Edie het prima met elkaar konden vinden.’

‘Ik vind Edie fantastisch.’

‘Dan is er toch geen probleem?’

Daan staat op van het bed en steekt zijn hand uit naar de deurklink, maar Helène houdt hem tegen.

‘Je moet niet vergeten dat ze onze gast is. Dat jij geen behoefte hebt om te gaan betekent niet dat het niet heel veel waard is voor Edie. Ik heb ook wel eens geen zin om eerder op te staan om ontbijt te maken, of om de bloederige poep van iemands billen te wassen. Snap je wat ik bedoel?’ Voor het eerst sinds zijn komst is zijn tante net zijn moeder.

‘Ik kom zo naar beneden,’ zegt hij.

In de keuken zit Edie al klaar. Ze draagt een jonge meisjesparfum, bloemig en fris. Helène heeft haar in een zwarte, katoenen jurk gehesen die maar een klein beetje te groot is, ze draagt een grote strohoed. Ze draait zich om richting hem, houdt haar hoofd schuin en trekt haar mondhoeken op.

‘Kijk nou, daar is mijn date!’ Edie laat zich omhoog helpen en haakt haar arm in die van Daan. Als ze bij de auto aankomen loopt er een straaltje zweet langs Daans slaap die daarna langs zijn hals naar beneden glijdt. Aderen staan gezwollen op zijn slapen. Ondanks dat de wagen in de schaduw heeft gestaan, is het bloedheet binnen. Het leer van de stoelen kleeft aan zijn huid. Hij drukt de knop van de airco in, maar de letters lichten niet op. Edie zet de buitenspiegel aan haar kant goed, poetst de lipstick van haar voortand met haar middelvinger. De kleur is al in de lijntjes om haar mond getrokken.

Het is redelijk druk in het stadje. Aan de rand staan vier grote trailers en een rood gestreepte tent. Daan parkeert zijn auto op de laatste vrije plek van de parkeerplaats, onder een grote plataan. De

boom is hoog en dik, in de stam zit een oud straatbord vastgegroeid, de ronde bobbels hout verzwelgen het metaal.

'Wil je stiekem even kijken?' vraagt Edie, en voordat hij antwoord kan geven heeft ze zijn hand al gepakt en neemt ze hem mee, langs de rij auto's, om de hoek van de trailer heen.

'Oh.'

'Ja, shit.'

Er komt een scherpe geur hun kant uit. Daan slikt. Voor hen staat een grote, stevige kooi, niet veel groter dan een auto. Daarin één tijger. Het beest is groot, zijn huid zit los en soepel om hem heen. De vacht is niet op alle plekken even dicht. Met een lome tred draait hij keer op keer om zijn eigen as. Hij schuurt langs de tralies met zijn zware kop. Er staan nog meer beesten. Een geit en een bok met halsbanden om, een grote struisvogel in een cirkel van gaasdraad, aapjes in kooitjes. De tijger gromt zacht. Even neemt hij een pauze in het gedraai. Hij sproeit een straal urine op de parkeerplaats, donker vocht trekt meteen in het asfalt. Meteen komt er een circusmedewerker aangesneld. Hij schreeuwt iets in het Frans.

Edie draait zich om en beent zonder iets te zeggen weg. Hij loopt achter haar aan, wanneer ze bij de plataan komen staat ze stil. Ze leunt tegen de stam. Buiten adem, rood aangelopen. Daan klooit met zijn aansteker, een straatverkoper biedt hun een krant aan. Naast het geluid van Edie's ademhaling klinkt in de verte het geluid van een megafoon. Iemand oefent al.

'Weet je waarom mensen naar het circus gaan?'

Edie pulkt aan een stukje boombast. Het valt op de grond, naast haar voet.

'Voor het spektakel?'

'Dat zou je denken, hè? Maar dat is het niet. Mensen gaan, omdat ze diep in hun hart weten hoe vreselijk fout het kan gaan. Ze willen de acrobaat uit de touwen zien vallen, het mooie jonge lijf dat zoveel kan voor altijd verpest. Ze willen dat de kaken van de leeuw zich om de charmante kop van de dompteur klemmen. De kans is klein, maar hij is er altijd. Iedereen weet het. Iedereen hoopt het. Iedereen wil iets moois verziekt zien worden. En ze staan allemaal in de rij voor die kleine kans.'

Er loopt een familie voorbij, twee ouders en hun dochter. Ze draagt een t-shirt van het Nederlands elftal. Terwijl ze langslopen draait het meisje zich om richting Daan en de tent waar vanavond de show is. Hij doet een stap richting Edie en draait zich dan weer om naar de menigte, maar alle drie de gezinsleden zijn weer verdwenen in de straatjes.